

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84817,Kwiatkowski-Eugeniusz-Felicjan.html>
2021-12-09, 12:15

Kwiatkowski Eugeniusz Felicjan

KWIATKOWSKI Eugeniusz Felicjan (30 XII 1888, Kraków – 22 VIII 1974, tamże), inżynier chemik, działacz polityczno-gospodarczy. Syn Jana, prawnika i urzędnika kolei galicyjskich, i Wincentyny Maszczyńskiej.

Kształcił się w Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie (1898–1903), następnie w prywatnym gimnazjum oo. jezuitów w Bąkowicach k. Chyrowa, które ukończył z odznaczeniem w 1907. W 1907–10 studiował na wydziale chemii technicznej Szkoły Politechnicznej we Lwowie (tam związał się z ruchem niepodległościowym), a następnie w Königliche Bayerische Technische Hochschule w Monachium, specjalizując się w dziedzinie barwników syntetycznych. Po uzyskaniu dyplomu w 1912 prowadził badania nad syntezą barwników w pracowni G. Schulza w Monachium. W 1913 odbył praktykę w laboratoriach gazowni miejskich we Lwowie i w Łodzi – zajmował się chemią węgla i pokrewnych surowców. W 1913–16 był wicedyrektorem prywatnej gazowni inż. F. Bańkowskiego w Lublinie. W 1916–19 K. służył w Legionach Polskich i w WP. W XI 1918 uczestniczył w rozbrajaniu wojsk niemieckich.

Od III 1919 pracował w Ministerstwie Robót Publicznych. W 1920 związał się z warszawską spółką akcyjną Polskie Tow. Gazownicze, która prowadziła Fabrykę Chemiczną Produktów Suchej Destylacji Drzewa w Hajnówce. Podczas wojny polsko-bolszewickiej kierował sekcją chemiczną Głównego Urzędu Zaopatrzenia Armii przy Ministerstwie Spraw Wojskowych. Objeżdżał wówczas zakłady chemiczne na Pomorzu, by zintensyfikować ich świadczenia na rzecz wojska.

W tym czasie K. zajął się intensywnie kwestią przyszłości polskiego przemysłu chemicznego, publikował artykuły poświęcone m.in. zagadnieniu racjonalnego wykorzystywania krajowej bazy surowcowej. Ogłosił wówczas *Znaczenie*

gospodarcze gazu ziemnego w Polsce (1920), Znaczenie i próby organizacji przemysłu chemicznego w Polsce (1920), Znaczenie górnośląskiego przemysłu przetwórczo-węglowego dla Polski (1920), Węgiel kamienny jako surowiec chemiczny (1921), Przemysł chemiczny. Jego znaczenie i początki organizacji w Polsce (1921), Sprawa azotowa w czasie wojny, jej znaczenie dla Polski (1922), Zagadnienie przemysłu chemicznego na tle wielkiej wojny (1923) i in. W 1922 rozpoczął wykłady z zakresu chemii węgla i gazownictwa na wydziale chemii PW.

W IV 1923 z rekomendacji I. Mościckiego objął stanowisko dyrektora technicznego i ekonomicznego Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Chorzowie. Zwiększył produkcję nawozów azotowych (w 1925 była ona już o 16 tys. ton wyższa niż za czasów niemieckich), uruchomił nowe działy i technologie (w tym oparte na patentach Mościckiego), m.in. produkcję koncentrowanej wody amoniakalnej, skroplonego amoniaku, kwasu azotowego, azotanu amonu, saletrzaku oraz syntetycznej saletry sodowej „nitrofos”. Udało mu się też rozpropagować na polskim rynku owe nieznane wcześniej nawozy sztuczne.

W tym okresie K. interesował się też już żywo problematyką morską, mającą w ówczesnej sytuacji Polski ogromne znaczenie gospodarcze.

Zostawszy po przewrocie majowym prezydentem, Mościcki mianował 9 VI 1926 K. ministrem przemysłu i handlu w rządzie K. Bartla. Na tym stanowisku K. dbał o sprawy Górnego Śląska, ale przede wszystkim popierał budowę portu w Gdyni, co zapamiętano jako jedną z głównych jego zasług (wypada dodać, że K. wielokrotnie publicznie stwierdzał, iż prawdziwym twórcą Gdyni był inż. T. Wenda). Wiązało się to z poprawą koniunktury, zwłaszcza dla polskiego węgla, oraz koniecznością rozwijania handlu morskiego wobec złych stosunków gospodarczych z Niemcami. W XI 1926 K. utworzył Przedsiębiorstwo Państwowe „Żegluga Polska”. Dbał o szerokie propagowanie polityki morskiej państwa, wygłaszał na ten temat odczyty (np. 9 XII 1928 na Uniw. Poznańskim); na jego polecenie powstawały też filmy, m.in. *Praca Polski na morzu (1928), Nasza praca na morzu (1930).*

Związane z tym inwestycje, a zwłaszcza rozbudowa komunikacji publicznej i przemysłu zbrojeniowego, doprowadziły do zwiększania sumy zamówień państwowych, choć K. wielokrotnie deklarował się jako przeciwnik etatyzmu. Usiłowano przyciągnąć do Polski kapitał zagraniczny (m.in. grupę Harrimana), oferowano mu znaczne ulgi.

K. dbał też o zrównoważenie budżetu i stabilizację złotego. Jednym z jego sukcesów była Powszechna Wystawa Krajowa w Poznaniu w 1929.

Od 1928 był posłem na sejm z listy BBWR. Kiedy kryzys światowy zaciążył również na polskiej gospodarce, oskarżano K. o „radosną twórczość gospodarczą”, a ponieważ niechętny mu był marszałek J. Piłsudski, mimo poparcia Mościckiego K. utracił stanowisko 4 XII 1930.

Od 1 II 1931 był naczelnym dyrektorem zbudowanej w 1928 wielkiej nowoczesnej Państwowej Fabryki Związków Azotowych w Mościcach k. Tarnowa, a od 1933 – naczelnym dyrektorem Zjednoczonych Fabryk Związków Azotowych w Chorzowie i Mościcach. Na tym stanowisku udało mu się przezwyciężyć problemy ze zbytem wynikłe z sytuacji kryzysowej – czynił to przez uruchomienie eksportu, wprowadzenie ulg dla rolników i szeroką akcją propagandową (zapraszanie do zwiedzania poletek doświadczalnych). Pod jego kierownictwem przygotowywano nową technologię produkcji sody i salmiaku oryginalną polską metodą inż. T. Hoblera, którą wprowadzono w 1936.

Od 1932 K. był członkiem Rady Banku Polskiego oraz jego Komisji Walutowej. Nie przestawał myśleć całościowo o problemach gospodarczych Polski, czego wyrazem były publikacje *Bałtycka orientacja gospodarcza i polityczna współczesnej Polski* (1933), *Bałtycka polityka Polski* (1933), *Dziesięć historycznych prawd polskich* (1935), *Kryzys współczesny i zagadnienie odbudowy życia gospodarczego* (1935), *Polityka morska Polski* (1935); najważniejszy wszakże był esej *Dysproporcje. Rzecz o Polsce przeszłej i obecnej* (1931), w którym K. opowiedział się za reformą rolną oraz za polityką ewolucyjnego postępu społeczno-gospodarczego. Publikacja ta wywołała szeroki odzew. W 1934 powołano go

na członka ANT w Warszawie, w 1936 został członkiem honorowym Polskiego Tow. Chemicznego, a w 1937 członkiem zwyczajnym TNW i prezesem rady naukowej Chemicznego Inst. Badawczego w Warszawie.

Śmierć marszałka Piłsudskiego, niepowodzenia deflacyjnej polityki gospodarczej rządów „pułkownikowskich” oraz niska frekwencja wyborcza we IX 1935 umożliwiły Mościckiemu (mimo oporów kilku wpływowych osób) powołanie K. 13 X tego roku na stanowisko wicepremiera ds. gospodarczych i ministra skarbu w gabinecie Z. Kościałkowskiego. W konsekwencji aż do końca lat 30. K. praktycznie kierował życiem gospodarczym kraju. Zaczął od publicznego przyznania się do błędu zbytniego przeinwestowania w okresie koniunktury gospodarczej 1927–29. W X 1935 przedstawił zarys programu uwzględniającego m.in. konieczność zahamowania spadku konsumpcji (przede wszystkim na wsi), obronę polskiego stanu posiadania w przemyśle przed ekspansją kapitału zagranicznego, reformę podatkową, oddłużenie rolnictwa, rewizję świadczeń ubezpieczeniowych. Przeprowadził reformę polityki finansowo-skarbowej, wyprowadzając budżet państwowy z deficytu. Dążył do modernizacji przemysłu i aktywizacji obszarów zacofanych gospodarczo. Z jego inicjatywy w 1936 rząd ogłosił 4-letni plan inwestycyjny mający na celu zwiększenie obronności kraju, a jednocześnie zmniejszenie dysproporcji gospodarczych i społecznych. Dziełem K. było zainicjowanie w 1937 tworzenia COP, czyli rozbudowy przemysłu w tzw. trójkącie bezpieczeństwa w widłach Wisły, Dunajca i Sanu. O takiej lokalizacji decydowały zarówno względy obronne (znaczną odległość od zagrożonych granic), jak i surowcowe (złoża kamienia, glin ceramicznych, rud żelaza i fosforytów), energetyczne (bliskość źródeł ropy naftowej i gazu oraz siłowni wodnych), wreszcie demograficzno-społeczne (przeludnienie wsi i bezrobocie występujące na części tego obszaru i w jego najbliższym sąsiedztwie). W ramach tych inwestycji powstał w 1937 kombinat w Stalowej Woli, w którym już w 1938 rozpoczęto produkcję nowoczesnych dział i stali szlachetnej (zastosowano w nim, po raz pierwszy w Europie, gaz ziemny jako paliwo w piecach martenowskich), rozbudowywano

fabryki broni w Radomiu i Starachowicach, w 1938 powstała wytwórnia celulozy w Niedomicach, a w Dębicy fabryka polskiego kauczuku syntetycznego. Budowano też elektrownie, m.in. wodną w Rożnowie na Dunajcu, linie wysokiego napięcia, gazociągi, linie kolejowe i drogi, regulowano rzeki. Był to więc wielki plan naprawy państwa i zwiększenia jego potencjału obronnego. Przed wybuchem II wojny światowej zdążono jednak zrealizować około 100 z 300 planowanych nowoczesnych zakładów. Był to przejaw sensownego interwencjonizmu i ograniczonego, racjonalnego planowania państwowego.

W 1938 K. przedłożył sejmowi perspektywiczny 15-letni plan inwestycyjny, obejmujący rozbudowę potencjału obronnego (1939–42), komunikacji (1942–45), poprawę położenia wsi (1945–48), urbanizację i uprzemysłowienie kraju (1948–51), zatarcie różnic pomiędzy Polską A a Polską B (1951–54).

Podczas II wojny światowej K. był internowany w Rumunii (w kampanii wrześniowej zginął jego syn Jan). Pracował naukowo; powstał wówczas rękopis książki *Zarys dziejów gospodarczych świata*, której pierwszy tom został wydany w Warszawie w 1947, natomiast drugi nie uzyskał zgody cenzury na druk.

K. wrócił do kraju na zaproszenie władz 8 VII 1945 i objął stanowisko Delegata Rządu ds. Wybrzeża. Działalność kierowanej przez niego Delegatury walczy przyczyniła się do szybkiego przywrócenia bardzo zniszczonym portom Gdańska, Gdyni i Szczecina zdolności operacyjnych. Autorytet K. przyciągnął do pracy na Wybrzeżu wielu specjalistów, także z emigracji. Z zapałem kreślił on w nowych warunkach plany budowy potęgi morskiej Polski, m.in. opublikował w 1945 *Budujemy nową Polskę nad Bałtykiem* oraz *O przyszłości Polski nad morzem*. Na posiedzeniu Komisji Morskiej Krajowej Rady Narodowej w Gdańsku w 1945 postulował opracowanie kompleksowego programu rozbudowy krajowego wodnego systemu komunikacyjnego, w tym regulacji Wisły i jej dopływów, budowy kanału łączącego Odrę z Dunajem, a także m.in. rozbudowy bazy rybołówstwa morskiego oraz budowy portu do przeładunku ropy naftowej i towarzyszącej mu rafinerii. W tym okresie

wykładał w Wyższej Szkole Handlu Morskiego w Sopocie i w Szkole Nauk Politycznych UJ w Krakowie. W 1947–52 był też posłem na Sejm. Przez pewien czas pracował w Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego.

Delegatura została zlikwidowana 31 I 1948, a K. – pozbawiony stanowiska ze względów politycznych – nie otrzymał już żadnej innej propozycji. Jego poglądy dotyczące rozwoju gospodarki morskiej i kompleksowego zagospodarowania Wybrzeża przez utworzenie związku miast potraktowane zostały niechętnie, gdyż nie mieściły się w programie gospodarki centralistycznej. Ukuty został termin „kwiatkowszczyzna”. Zmuszony do opuszczenia Wybrzeża i przejścia na emeryturę, pozbawiony w 1950 kupionego w 1935 majątku Owczary w Olkuskiem (wcześniej, decyzją władz, nieobjętego reformą rolną), objęty zakazem wykładania na uczelniach, K. przeniósł się z rodziną do Krakowa, gdzie zajął się pisaniem książek, głównie z zakresu technologii chemicznej. Opublikował m.in. następujące pozycje: *Zarys technologii chemicznej węgla kamiennego* (1954), *Nowoczesna chemia przemysłowa* (1957), *Dzieje chemii i przemysłu chemicznego* (1962). Przez kilka lat współpracował z Komitetem Elektryfikacji Polski PAN.

W 1956 przyznano mu emeryturę dla zasłużonych, a 19 VII 1974 Uniw. Gdański nadał mu doktorat honoris causa nauk ekonomicznych.

K. został odznaczony m. in.: Wielkim Krzyżem Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Komandorskim (także z Gwiazdą) Orderu Odrodzenia Polski.

K. interesował się polską literaturą piękną, prozą A. France’a i operą.

Ceremonii pogrzebowej K. przewodniczył kardynał K. Wojtyła.

SBTP (T. Stec); SPPT (J. Bartyś); Śródka.

Eugeniusz Felicjan Kwiatkowski, [w:] M. Dąbkowska: *Chemiccy sami o sobie w 1957 roku*, „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki” 2011, nr 1; M.M. Drozdowski: *Eugeniusz Kwiatkowski. Człowiek i dzieło*, Kraków 1989; J. Zaręba:

Eugeniusz Kwiatkowski. Romantyczny pragmatyk, Warszawa 1998; R. Zieliński, *Eugeniusz Kwiatkowski*, „*Więź*”, 1975 nr 4; R. Ciemiński: *Eugeniusza Kwiatkowskiego myśl morska i pomorska*, Gdańsk 1983.

Marcin Dolecki, Bolesław Orłowski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)